

SOCIAL WATCH
ČESKÁ REPUBLIKA
www.socialwatch.cz

CESTY K UDRŽITELNÉMU MÍRU

Příspěvky z kulatého stolu 4. 12. 2017,
kavárna Cesta domů, Praha

Mír na počátku civilizace

Tomáš Tožička, Social Watch

Státem uznávaná a vyučovaná historie je psána především tak, aby její interpretace vyhovovala podpoře současných mocenských struktur. Proto není divu, že do začátku civilizace klade boj a násilí, i když fakta mluví jinak.

Historie je nádherná, ale dovede být i lstivá a záludná. Hlavní dějinné proudy jsou samozřejmě zachyceny a vykládány vítězi. Historie je psána především tak, aby vytvářela interpretační základ pro potřeby současnosti.

A tak je to i s pohledem na násilí v lidských dějinách. Dětem se již odmalička dostává informací, že na začátku lidského vývoje stálo násilí a zločin. Konečně i v křesťanství vidí některé proudy člověka jako od přírody špatného a jako důkaz používají biblická vyprávění o prvotním hříchu, vyhnání z ráje a kainovské bratrovraždě.

V posledních dekadách se však pohled na lidskou prehistorii mění. Ukazuje se, že prostý popis člověka jakožto násilníka není tak jednoduché odůvodnit. Archeologické vykopávky posledních let ukazují, že mnoho civilizací bylo naopak mírových, že společnosti vedli společně muži a ženy, nebo že dokonce ženy hrály důležitější roli.

Nejde o to, že bychom měli přijmout nějaký nový jednotící výklad starých kultur a vzniku moderních civilizací. Je ovšem dobré zamyslet se nad těmito objevy a přehodnotit náš postoj nejen k historii, ale především k současnosti. Neboť jak říká profesor Tim Jackson: „Na piedestal vůdců přírody nás přivedla schopnost efektivně kooperovat.“

Říci, že u zrodu civilizovaného člověka nestálo násilí a hromadění majetku, ale naopak spolupráce a rovnostářství, vypadá v Čechách jako bolševická propaganda. Protože tou správnou vírou je individualismus, sobectví a obohacení na úkor druhých. A i když v přírodě už sám mnohobuněčný organismus ukazuje, že silou je právě spolupráce, historiografie po staletí vyzdvihovala nad sílu společností a spolupráce sílu individua a násilného ovládnutí.

I když mnozí historici a archeologové poukazovali již dlouho na rovnostářství a nenásilnost prehistorických kultur, byly tyto hlasy marginalizovány.

K zásadní změně došlo v šedesátých letech, kdy archeolog James Mellaart v oblasti turecké Anatólie započal vykopávky neolitického osídlení – Catalhöyük. Osídlení, které můžeme s klidem nazvat městem, pochází z doby mezi osmým a pátým tisíciletím před naším letopočtem a žilo v něm cca sedm tisíc lidí.

Mellaart přišel na základě vykopávek s teorií, že se jednalo o matriarchální společenství,

které uctívalo mateřskou bohyni – bohyni matku. Ian Hodder, který vede nové vykopávky v Catalhöyük, Mellaartovu interpretaci částečně zpochybňuje. Tehdejší společnost nevidí jako matriarchální, ale rovnostářskou a důkazy pro kult bohyně matky se mu zdají slabé.

Nicméně i v jiných neolitických oblastech došli archeologové k podobným závěrům jako John Mellaart. Megalitické civilizace na Maltě či Krétě jsou také posuzovány jako rovnostářské – v jednotlivých hrobech a obydlích nejsou patrné majetkové rozdíly. I zde výzkumníci dokazují, že společenství uctívala bohyni matku.

Ke stejnému názoru se pak hlásí mnoho dalších vědců, například feministická archeoložka Marija Gimbutasová a antropoložka Ruth Tringhamová, která z feministické archeologie vychází.

Široké popularizace se těmto myšlenkám dostalo také díky popularizačním dílům. Robert Graves ve svých Starořeckých mýtech poukazuje na jejich matrifokální kořeny a důležitost bohyně matky, které novější mýty přepisovaly. Z jeho tezí pak vychází i spisovatelka Mary Renaultová, která je dále rozvíjí především ve svých románech o Théseovi.

Hlavním popularizačním dílem se však stala kniha Riane Eislerové Kalich a dýka. Eislerová zde upozorňuje nejen na vykopávky prokazující neolitické nenásilné soužití, ale i na mýty s tím spjaté. Biblická legenda o vyhnaní z ráje mluví o místě plném pokoje a míru, který předcházela věku mužské nadvlády; stejně jako čínský mýtus Tao The Ching popisuje idylický stav, kdy ženský princip nebyl ovládan mužským a matky byly oslavovány.

Zajímavý je také její výklad vzniku pojmu matriarchát. Když v devatenáctém století vědci přišli na to, že existovala a existují společenství, která nejsou vedena dominantními muži, nazvali je matriarchálními – jako opak patriarchátu. Podle nich byla prostě jedna dominance nahrazena druhou. To koneckonců známe i z mýtů o divčích válkách či Amazonkách, s nimiž se můžeme setkat na všech kontinentech a které jsou sebepotvrzovacími mýty vznikajícími jako zdůvodnění pro potlačování rovnostářských civilizací s dominantními mateřskými božstvy. Taková představa matriarchátu však neodpovídá realitě. Tyto tzv. matriarchální společnosti se totiž nevyznačovaly dominancí žen, ale rovným postavením obou pohlaví. Opakem patriarchátu tedy není matriarchát, ale společenství.

Pokus o vysvětlení konce tohoto rovnostářského společenství, které můžeme nazvat podle Eislerové gyanickým (vládou žen a mužů), nebo matrifokálním – zdůrazňujícím roli ženy-matky, poskytl James DeMeo ve své knize Saharasia. Hlavním hybným momentem jsou dle něj klimatické změny, ke kterým došlo mezi 5 000–4 000 lety před Kristem. S tím je spojen úbytek půdy a nastávají pohyby kmenů, které se snaží dobýt zbývající úrodná území.

S tímto příchodem kočovníků vidí spojen nárůst válečnické kultury, mužské dominance, otroctví a akumulace majetku, násilí na dětech a ženách v domácnosti. Pod těmito nájezdy mizí pokojná a prosperující společenství a násilnická a hierarchická dominance se stává hlavním znakem civilizace, která devastuje vše, co neodpovídá jejímu modelu zřízení a vlády.

Samozřejmě ne všichni souhlasí s těmito názory a především v posledních letech se množí práce, které se snaží dokázat, že války a násilí tu byly vždy a jsou skutečně součástí lidského bytí. Nejznámějším dílem je kniha *Války před civilizací*, kterou napsal Lawrence Keeley. Na prehistorických vykopávkách a nálezích se snaží dokázat, že válečné struktury tu byly již v době neolitu a ještě dříve.

Dokazuje to především na opevněních, kterými měla být pravěká sídla obehnaná. Nejstarším opevněným městem, které známe, je Jericho. Ovšem i tady se ukazuje na sporu archeologů, že není zcela jasné, k jakým účelům mělo opevnění sloužit. Zda se jednalo skutečně o obranu proti nájezdům, nebo jen o ohrazení pozemků města jako ochrana domácího zvířectva a proti divoké zvěři. U Catalhöyüku se žádné relevantní opevnění nenašlo a u jiných prehistorických sídel v Evropě jsou i vědci stojící mimo tento spor na rozpacích, zda se skutečně jednalo o obranné valy, nebo jen vymezení osídlení a součást terénních úprav.

Zajímavý spor se vede o interpretaci jeskynních maleb především z Iberského poloostrova. Skupiny lidí s luky jsou zde interpretovány buď jako záznam bitvy, nebo jako obraz loveckého kultického tance.

Situaci nepomáhá definitivně vyřešit ani etnografie. I zde nalézáme primitivní společnosti žijící patriarchálním hierarchickým způsobem. I tady je však možno hledat vysvětlení v expanzivní kultuře těchto společností, která nedokáže udržitelně žít ve svém prostředí a jsou závislá na expanzi. Důstojný život malé části je tak závislý na útlaču a vykořisťování zbytku. Naopak i tam, kde je život společně složitý, ale lidé se naučili i v těžkých podmínkách přežít, nalézáme matrilineární společnosti, jako například Tuaregy.

I když je zřejmé, že definitivního poznání kultury doby kamenné se nedočkáme, ukazuje se, že mnohem více než na násilí a dobývání jsou základy lidské civilizace postaveny na více méně pokojném soužití, spolupráci a rovném přístupu ke zdrojům. Neolitická revoluce přinesla základní obrat ve vývoji lidstva. Základy zemědělství, pěstování domácích zvířat, osídlení, zpracování látek a mnoha dalšího. A archeologie nám ukazuje, že se tak dělo spíše v míru.

Naproti tomu nás historie učí, že každá válka znamená ekonomický propad. Ten však znamená již příprava na ni, která váže obrovské lidské i materiální kapacity, které by mohly být využity k obecnému prospěchu.

Úvodem do historického pohledu na válečnictví a mírové společnosti jsem nechtěl říci, že svět byl kdysi dávno mnohem lepší. Chtěl jsem ukázat především na to, že válečnická historiografie, která do počátků lidstva klade boj a válku, je jen a jen jedním z konceptů. Samozřejmě je to koncept, který se hodí vládnoucím vrstvám prezentujícím boj, konkurenci, soupeření jako nezbytný předpoklad rozvoje. Evidentně je ale stejně možný koncept, který by nás i naše děti učil, že za naším rozvojem stojí především spolupráce, solidarita a hledání společného dobra.

Život bez válek

Táňa Fischerová, Český helsinský výbor

Všechno souvisí se vším. Válka a válečné konflikty jsou pouze viditelnou a nejbrutálnější fází boje, který v jemnějších formách probíhá někdy skrytě, ale i veřejně v každé zemi. Je to ochrana zájmů velkých ekonomických skupin a podnikatelů, spojených s vybranými politiky před vším, co jim stojí v cestě za vlastní mocí a prospěchem. Politici pro ně schvalují v parlamentech zákony v jejich prospěch, v místní politice umetají cesty jejich osobním i vlastním zájmům. Tito mocní stojí někdy proti sobě, ale vždy proti všem občanům, kteří jim stojí v cestě. Pokud bude hnacím motorem jednání jak jednotlivců, tak politiků, ekonomických hráčů i států zisk, úspěch za každou cenu a potlačení práv občanů, nebude líp, ale hůř. Propletení moci ekonomické a politické znamená pokřivení demokracie, která je tak potlačována a zůstávají z ní jen vnější znaky. Dnes už se oligarchové staví do čela států přímo a ztělesňují tak propojení moci a peněz osobně. Obloukem se tak dostáváme k dřívějšímu stavu, odkud jsme se toužili dostat, kdy v našich končinách všechna moc byla v rukou generálního tajemníka strany a současně prezidenta republiky. K tomu směřujeme, ovšem paradoxně dnes svobodnou volbou občanů. I dnes už máme vlastně oprášeného nového generálního tajemníka s podporou prezidenta v čele státu, jenom si říká jinak.

Občan o věcech veřejných nerozhoduje a jeho prostor se v dnešním světě stále zmenšuje a utahuje.

Proto se napětí nesnižuje, ale zvyšuje. Nejbližší má společnost k vnitřnímu míru a určité harmonii tam, kde se snižují rozdíly mezi lidmi, a vládne určitá společenská dohoda na sociální spravedlnosti. Nerovnost a propastné rozdíly v příjmech jednotlivých lidí, ostrakizování celých skupin, vypjatý egoismus a opovrhování těmi nejubožejšími nejsou ničím jiným než konfliktem s vlastními občany. Pokud je třeba je trochu zklidnit, aby vydrželi další nárůst nerovnosti a nespravedlnosti v zákonech, je třeba najít vnějšího nepřítele a odvést pozornost mas k němu. Tím se napětí vnitřní přenáší za hranice země a mnozí začínají harašit zbraněmi, samozřejmě ve „věci dobra“.

Hlavní překážkou v zajištění míru domácího i světového je tedy propletení moci ekonomické a politické a s tím spojené ujařmení svobodného ducha i kultury. Tomu slouží stále více mechanizované školství i soukromé vlastnictví médií, která nehledají a nehájí obecný zájem, nýbrž zájmy svých vlastníků. K tomu se přidává ohrožení lidstva, které přichází s klimatickými změnami, způsobenými opět zejména zájmy velkých korporací, ovšem také konzumním jednáním každého jednotlivce, který sám v tomto boji o místo na slunci a vlastní přežití přispívá svým chováním destrukci světa, přírody, lidských vztahů i solidarity.

Místní války jsou rovněž většinou vyvolané a podporované vedle klimatických změn mocensko - ekonomickými zájmy nadnárodních firem, které ovládají politiky jednotlivých států, ať již zprostředkovaně nebo přímo tím, že jejich reprezentant je zvolen voliči do jejich

čela. Samozřejmě, například v Číně je to stát, který ovládá všechny složky moci a směřuje tak k orwellovské vizi světa.

Nápravu tedy vidím v několika oblastech.

V jednotlivcích, kteří se budou spojovat do skupin vzájemné solidarity a pomoci. Ve schopnosti rozeznávat manipulaci a odolávat jí. Ve vědomí, že je třeba oddělit ekonomiku a politiku, tvořit dobré zákony ve prospěch všech složek společnosti, ve spravedlivějším rozdělování výtěžků práce všech a v mravnosti v jednání každého z nás.

K dosažení míru je nezbytná nová vize člověka

Dana Feminová, Svět bez válek a násilí

Největší překážkou realizace míru je to, že ve společnosti neexistuje jasná a silná vůle k dosažení tohoto cíle. Určitě především u nových generací můžeme pozorovat aspiraci k novému, globálnímu světu otevřenému rozmanitosti, světu bez válek a konfliktů. Tato touha se však stále ještě neprojevuje s dostatečným odhodláním. Naopak, priority, které lidmi a zvláště vládami současného světa pohybují v konkrétních rozhodnutích každodenního života, jsou jiné.

Nesmíme se nechat oklamat oficiálními prohlášeními o míru, civilizaci a kultuře. K tomuto tématu si můžeme připomenout velké učení Tolstého, které odhalovalo obrovské pokrytectví západní civilizace. Za výrazy jako „humanitární válka“, „preventivní válka“ nebo „nezbytná obrana našich hodnot“ najdeme jednoduchou a surovou pravdu: války jsou vedeny pro ekonomické zájmy, pro získání kontroly klíčových zdrojů, pro vnucení vlastní nadvlády a podmanění celých národů. Objevujeme mentalitu, určitou vizi světa, soubor hodnot, které lze shrnout asi takto: použít druhé jako věci, nástroje k realizaci vlastních cílů, k získání vlastní výhody. K tomu dochází každý den i v našem životě, v rodině, v práci, s přáteli... Druhý člověk je inteligentním a zajímavým, pouze pokud smýšlí podobně jako já a usnadňuje realizaci mých cílů, ale když už se mnou nesouhlasí, nevyhnutelně se stane hlupákem a nepřitelem. Tato mentalita na širší úrovni znamená, že malá menšina vnucuje svoji nadvládu tím, že používá celé národy a státy, jako by to byly věci, jako pouhé objekty, nástroje. Dokud se toto nezmění, nebude možné zastavit války. Protože války nejsou náhodou, chybou v cestě, ale jsou základním nástrojem pro podřízení ostatních vlastní vůli. Jinými slovy násilí ve všech jeho podobách je metodologií současného společenského systému.

Tento zlom (tato fraktura) v naší existenci, a zde si znovu připomínáme už učení Tolstého, tento rozpor mezi tím, co je řečeno a co se děje, se projevuje mnoha způsoby. Podívejme se na některé příklady.

Evropa se obává a odsuzuje islámský terorismus, ale zároveň prodává zbraně diktátorským státům jako je Saúdská Arábie, které podporují a podněcují fundamentalistický terorismus.¹ Odsuzuje válku, ale zároveň prodává zbraně všem aktérům v této oblasti, jak to již bylo prokázáno v Libyi, Iráku a Sýrii.²

1 independent.co.uk, 14. 10. 2016: We finally know what Hillary Clinton knew all along – US allies Saudi Arabia and Qatar are funding Isis <http://www.independent.co.uk/voices/hillary-clinton-wikileaks-email-isis-saudi-arabia-qatar-us-allies-funding-barack-obama-knew-all-a7362071.html>

2 Pressenza IPA, 11. 7. 2016: Arms industry and ethics. How to enforce ethics in a highly profitable business? Video sestřih workshopu dostupný na Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=iEOKwL9UR9s>

Dokonce válka už v některých případech není ani válkou o moc a zdroje, ale válka sama o sobě je obchod, je sama o sobě příležitostí velkých zisků - prodávat zbraně, ničit a pak znovu rekonstruovat. Mluvíme o smrtícím průmyslu, jehož obchodem je samotná válka! Nejlepším zástupcem této násilné mentality je to, co je už dlouho nazýváno „vojensko-průmyslovým a politickým komplexem“. Jde o velmi úzký vztah mezi finančními skupinami, zbrojním průmyslem, vojenskými vůdci a vládami. Síla těchto skupin je každý den silnější. Dokonce ani prezident Spojených států, Obama, nebyl schopen čelit těmto oligarchiím ve své snaze zpřísnit zákon, který umožňuje prodej zbraní. Naopak tato vize společnosti jako divokého západu byla také vyvezena až sem k nám.

Ve skutečnosti také pozorujeme tendenci k prudkému nárůstu vojenských výdajů, návratu povinných odvodů a volného prodeje zbraní určených k sebeobraně. Podle údajů ze SIPRI v roce 2016 činily světové zbrojní náklady 1 680 miliard dolarů, což představuje nárůst o téměř 60 % oproti roku 2008. V posledních letech Spojené státy americké vyvíjejí velký tlak na členy NATO, aby zvýšili vojenské výdaje alespoň na 2 % HDP. Důsledkem by byly, pokud budeme brát v úvahu pouze evropské země, roční výdaje ve výši 295 miliard eur, což je o 80 miliard více než v současnosti, a to představuje nárůst o 37 %.³

Existuje jasný plán na vytvoření teroru v populaci a snaha společnost militarizovat. Ukažme si to na konkrétním příkladu, který je nám velmi blízko.

Od roku 2013 v České republice běží program Ministerstva obrany nazvaný POKOS - příprava občanů k obraně státu. Hlavní náplní tohoto programu je různými způsoby propagovat činnosti armády. Na webových stránkách Ministerstva obrany čteme: „...organizace besed, přednášek, seminářů, praktických cvičení, výstav, tematických a projektových dnů, výtvarných, herních a soutěžních aktivit a provádění ukázek na téma zajišťování obrany státu pro veřejnost...“⁴

Semináře ve školách jsou určeny žákům ve věku 10 – 15 let, ale v některých případech byl program realizován i s šestiletými dětmi. Někteří vojáci v uniformách mluví s dětmi o válce a ukazují jim různé techniky obrany, jako například v situaci napadení chemickými zbraněmi. Dětem je umožněno si „hrát“ se zbraněmi, aby se předvedla atraktivnost vojenského života. Tyto programy jsou v různých školách realizovány na žádost ředitele školy, přičemž často bez souhlasu rodičů dětí, kteří nejsou o této skutečnosti informováni.

Reakce na tuto indoktrinaci v našich školách byla zatím nevýrazná. Naopak, mnoho lidí si osvojilo a opakuje slogany militaristické propagandy, jako je fráze: „Pokud chceš mír, připravuj se na válku“, jiní reagují s rezignací a lhostejností.

To vše ukazuje na to, že se jedná o hlubokou krizi ve společnosti, z níž je možné vyjít pouze opravdu hlubokou transformací. Mluvíme tu o koncepci lidské bytosti, o mentalitě nadvlády a o sociální a ekonomické organizaci společnosti, která vedla už k první světové válce a obrovské tragédii druhé světové války. V poválečném rozrušení bylo mírové úsilí

3 <https://www.sipri.org/databases/milex>

4 <http://www.pokos.army.cz/>

velké, ale nedostatečné ke změně faktorů, které vedly k těmto velkým konfliktům. A dnes se nacházíme, jak to nazývá papež František, ve třetí světové válce po kusech. Toto vše není možné překonat jen nějakou reformou nebo malými podružnými úpravami. Touha hledat okamžité a pragmatické řešení bez hluboké reflexe je součástí této kruté a materialistické mentality, kterou je nezbytné překonat.

Je potřebná nová vize světa, ve které lidská bytost bude představovat hlavní hodnotu a zájem, nikoliv zisk, stát, národ nebo jiné entity. Bude nutné rozvíjet ducha spolupráce a ne konkurence, bude potřebné pochopit, že vlastní prospěch je a musí být zároveň přínosem a růstem lidí kolem nás. Musíme pochopit, že žijeme v celosvětové vesnici a že, jak říká Silo, pokrok jen pro omezenou skupinu lidí nakonec nebude znamenat pokrok pro nikoho. Mluvíme o probuzení lidské bytosti, o tom, že člověk získá vědomí svého bytí ve světě, že se znovu setká se smyslem života ztraceným během bouřlivé cesty dějinami.

Tato nová vize světa, tento nový kulturní horizont se projeví konkrétně v některých důležitých rozhodnutích. Pojďme si uvést několik příkladů:

- Jaderné odzbrojení - i kdyby kvůli pouhé možnosti nehody, není možné riskovat obrovskou humanitární katastrofu.
- Stažení všech vojenských jednotek ze všech obsazených území.
- Zavedení studia nenásilí a pacifismu do vzdělávacích programů ve školách.

Tato velká změna a nová vize života se neuskuteční ve vládách a institucích nebo v jiných mocenských centrech, ani o ní nebudou informovat média. Protože tento nový pohled se rozvine v srdcích obyčejných lidí, v tichosti, jakoby šlo o znovuzrození starého morálního zákona „Chovej se k ostatním tak, jak chceš, aby se oni chovali k tobě“.

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací usilujících o vymýcení chudoby a jejích příčin, o ukončení všech forem diskriminace a rasismu, o zajištění spravedlivé distribuce bohatství a naplňování lidských práv. Social Watch prosazuje mír, sociální, ekonomickou, environmentální a genderovou spravedlnost a zdůrazňuje právo každého člověka nežít v chudobě.

CESTY K UDRŽITELNÉMU MÍRU

Příspěvky z kulatého stolu 4. 12. 2017,
kavárna Cesta domů, Praha

Vydal: Social Watch, z. s.
Praha 2017

Projekt byl podpořen z prostředků
Nadace Rosy Luxemburgové.

Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních
věcí ČR v rámci Programu transformační spolupráce ČR.